

Võru Instituudi 2021. aasta TEGEVUSARUANNE

Instituudi struktuur 2021. aastal

Võru Instituudi struktuuris on administratsioon ning kaks osakonda:

- teadus- ja arendusosakond asukohaga Võrus Tartu tn 48 ning
- muuseumiosakond, mis tegutseb neljas paigas: Karilatsi Vabaõhumuuseum Karilatsi küla Põlva kihelkonnas, Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum Võru linnas Kreutzwaldi 31, Mõniste Talurahvamuseum Kuutsi külas Hargla kihelkonnas ja Vana-Võromaa Kultuurikoda Võru linnas Katariina allee 11.

Eelarve

Tulenevalt üleriigilisele üleminekule tegevuspõhisele eelarvele on muutunud ka Kultuuriministri kinnitatud valitsemisala asutuste eelarvete struktuur.

Võru Instituudi riigieelarveline finantseerimine 2021. aastal oli kokku 954 044 eurot, mille hulgas on:

- tegevuskulud muuseumipoliitika kujundamiseks ja rakendamiseks 401 758 eurot (sama mis 2020. aastal);
- tegevuskulud rahvakultuuripoliitika kujundamiseks ja rakendamiseks 347 825 eurot (783 eurot suurem kui 2020. aastal);
- vahendid RKASile muuseumipoliitika kujundamiseks ja rakendamiseks 75 860 eurot (397 eurot rohkem kui 2020. aastal);
- vahendid RKASile rahvakultuuripoliitika kujundamiseks ja rakendamiseks 39 887 eurot (404 eurot rohkem kui 2020. aastal);
- remondifondi toetus kolme muuseumi remondiks 37 680 eurot;
- programmiväline käibemaksukulu RKASi kuludelt 23 150 eurot;
- 2020.a investeeringute jääk Kreutzwaldi elumaja siseremondiks 6877 eurot;
- 2020.a tegevuskulude jääk 6423 eurot;
- põhivara amortisatsioon 15 236 eurot.

Omatulu nii teadus- ja arendusosakonna kui muuseumiosakonna peale kokku oli 2021. aastaks kavandatud teenida 52 000 €, tegelikult teeniti 54 798 €. 2020. a omatulude jäägina kanti 2021. a eelarvesse üle 27 368 €.

Erinevate sihtotstarbeliste toetustena oli kavandatud 95 000 €, tegelikult saadi toetusi kokku 101 082 €. Eelmise aasta toetuste jääk 2021.a tegevusteks oli 11 845 € eurot.

Võru Instituudi 2021.a kogueelarve koos riigieelarvelise finantseerimise, eelmisest aastast ülekantud jääkidega, tegelikult teenitud omatulude ja saadud sihtotstarbeliste toetustega ning koos põhivara amortisatsiooniga oli kokku 1 152 845 eurot. Kogukulu oli 2021.a 1 112 445 eurot, jäägid kantakse üle 2022.a eelarvesse (LISA 1. Eelarve täitmine 2021).

Personal

Võru Instituudi struktuuris oli 2021. aastal alguses 41,5 ametikohta, millest aasta alguses oli täidetud 35,2 ametikohta. Võru Instituudis töötasid 04. jaanuari 2021 seisuga:

Administratsioon

Direktor Rainer Kuuba, sekretär Annika Teppo (asendab lapsehoolduspuhkusel olevat Tuuli Abelit), finantsjuht Tiina Kahr.

Teadus- ja arendusosakond

Osakonnajuhataja Külli Eichenbaum (1,0), täidab ka projektijuhi ülesandeid.

Teadurid Evar Saar, Sulev Iva (0,8), Helen Plado (0,1), Mariko Faster (0,5), Kerli Kirch Schneider (lapsehoolduspuhkusel).

Spetsialistid Urmas Kalla, Evely Haug, Triin Toom, Mariko Faster (0,5), Triin Nagel (0,5)

Projektijuhid Tiia Allas (0,9), Kaile Kabun (0,75), Merike Tigas, Triinu Laan (0,75)
Ajutise loomuga tööülesannete täitmiseks, samuti võru keele õpetamiseks Vana-Võromaa koolides kaasatakse töötajaid töövõtulepingutega või käsunduslepingutega.

Muuseumiosakond

Osakonnajuhataja kt Reet Roop, peavarahoidja Mirja Ots.

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum: juhataja Aimi Hollo, koguhoidja Malle Avans, tegevusjuht Marika Sepp, aednik Tuuli Hass, külastusjuhid Heli Raudsik, Ene Hinn.

Mõniste Talurahvamuuseum: juhataja Hele Tulviste, tegevusjuht Romet Pazuhaniš, külastusjuht Mare Tamtik, majandusspetsialist Urmas Tulviste (0,9).

Karilatsi Vabaõhumuuseum: juhataja Reet Roop, koguhoidja Tiiu Niinemägi, muuseumipedagoog Marge Luude, arendusspetsialist Maris Veski, majandusspetsialist Janek Hämelane.

Vana-Võromaa Kultuurikoda: juhataja kt Tiia Haug, koguhoidja Karin Tohvri (0,5), galerist Stella Mõttus (asendab lapsehoolduspuhkusel olevat Jana Huult), muuseumipedagoog Airi Rüütli (asendab lapsehoolduspuhkusele olevat Lagle Lindebergi), külastusjuhid Eike Koemets, Irina Taro (0,5), Terje Kivioja (koormus 0,5, asendab lapsehoolduspuhkusel olevat Minna Kuuseorgu).

Aasta jooksul toimunud muutused:

Teadus – ja arendusosakond

Teadur Helen Plado töökoormus on 0,25 alates 01.08.2021. Projektijuhi Tiia Allas töökoormus on 1,0 alates 01.08.2021 ja Triinu Laane töökoormus on 0,6 alates 01.12.2021.

Muuseumiosakond

Reet Roop tööleping lõpetatud 31.03.2021. Märtsis toimus muuseumiosakonna juhataja konkurss, valituks osutus Margit Pensa, kes töötab juhataja ametis alates 01.04.2021.

Mõniste Talurahvamuuseum: Juhataja Hele Tulviste tööleping lõpetatud 19.07.2021 ja alates 01.10.2021 on juhataja Airi Rüütli. Muuseumipedagoog Romet Pazuhaniš tööleping lõpetatud 01.04.2021.

Mare Tamtik külastusjuht kuni 30.09.2021 ja alates 01.10.2021 muuseumipedagoog.

Karilatsi Vabaõhumuuseum: Margit Pensa muuseumi juhataja kt alates 01.04.2021.

Vana-Võromaa Kultuurikoda: Koguhoidja Karin Tohvri töökoormus 1,0 alates 01.04.2021, muuseumipedagoog Lagle Lindenberg lapsehoolduspuhkuselt tagasi alates 01.10.2021.

Tegevus

2021. aastaks kavandatud tegevusplaani täitmist mõjutasid üleilmne viiruse levik ja selle leviku takistamiseks rakendatud piirangumeetmed. Mitmed kevadpoolaastal ning sügisel kavandatud sündmused/tegevused jäid ära või toimusid väga piiratud osalusega. Inimeste arvu piirangud ruumides vähendasid oluliselt muuseumide külastajate arvu. Piirangud lasteaedades ja koolides mõjutasid võru keele õpetamise tööd lastega ning muuseumitundidest osavõttu. Mitmete arendus- ja koostööprojektide tegevus- ja ajakava tuli muuta oludele vastavalt, suurenes virtuaalsuhtlus ning sageli tuli tarvitada veebivahendeid plaanitud tööde tulemuste saavutamiseks. Ka koostööpartnerite plaanide muutused mõjutasid ühisprojektidega ajakavas püsimist.

2021.a asuti täiendama instituudi arengukava aastateks 2022-2026, kuid see ei jõudnud sellise tasemeni, et esitada sügisel teadusnõukogule kinnitamiseks. Kuna Instituudi arengukava ja muuseumiosakonna (muuseumiseaduse mõttes riigimuuseumi) varasem arengukava olid väga erineva stiiliga ning muuseumiosakonna arengukava oli mitmes mõttes väga vananenud, siis sai sügisel algatatud muuseumiosakonna arengukava koostamine uutal alustel ja nõ puhtalt lehelt. Muuseumiosakonna arengukava koostamist koordineerivad Sirje ja Georg Aher kooolitus- ja nõustamiskeskusest Hared.

Teaduse valdkonnas jätkusid tööd võru keele morfoloogiamuunduri ning neurotõlke arendamisega, veebisõnaraamatu ja keelecorpuste täiendamise ning parendamisega. Edasi liiguti grammatikaõpiku koostamisega. Nimeuurimise suunal tegeldi Vana-Võromaa isikunimedele ning ka kohanimedele uurimisega, jätkus Eesti perekonnanimedele raamatu jaoks nimeartiklite koostamine. Instituudi teadurid osalesid ettekannetega konverentsidel ning koostasid teadusartikleid oma uurimisvaldkonnas. Sügisese konverentsi teema oli seotud Kreutzwaldi pärandiga, konverents toimus nii reaalaruumis Võru Instituudis kui ka ülekandena veebis. Kõik konverentsi ettekanded on järelvaadatavad Võru Instituudi YouTube'i kanalil.

Arendustegevustest on mahukamad ettevõtmised võrukeelse kooliõpetuse edasiarendamine Vana-Võromaa koolides, keelepesad Vana-Võromaa lasteaedades ning võro kultuuriruumi ühendavate tegevuste arendamine eri organisatsioonide ja omavalitsuste koostöö kaudu. Jätkatakse võru keelt ja kultuuri tutvustavate arendusprojektidega (konkursid, võrukeelsete väljaannete kirjastamine, õppematerjalide loomine, audiomaterjalide veebileht „Helüait“, multifilmide helindamine võrukeelseteks). Kirjastustegevuse ning Helüaia järgnevate tööde planeerimiseks on käimas veebi teel uuring, saamaks teada milliseid raamatuid oleks lugejate arvates võru keelde vaja luua või tõlkida.

Jätkuvad järgmist Uma Pido ettevalmistavad tööd, tegeldakse suitsusaunapärandi tutvustamisega, Vana-Võromaa käsitöövõrgustiku arendamisega ja laiemalt kultuuripärandi turundamise rakendusprojektidega. Võro keele nädal asus esimest korda ametisse *võro keele iistkõnõlõja*. Eestkõnelejad valitakse võrokeste või võro keelt mõistvate avaliku elu tegelaste hulgast, nende ülesandeks on oma ametiajal, mis kestab üks kuu, tarvitada asjaajamistes võro keelt rohkem, kui tavaliselt ja olla eeskujuks võro keele avalikus kasutamises.

Võru Instituudi muuseumiosakonna ehk Vana-Võromaa muuseumide põhitegevusteks oli kultuuripärandi esitlemine vastavalt iga muuseumi temaatikale näituste ja ekspositsioonide kaudu; kogude hoidmine, täiendamine ja kasutuseks ligipääsu tagamine; erinevate muuseumitundide ning teemapäevade läbiviimine; erinevate ürituste korraldamine. Jätkatakse Vana-Võromaa kultuuripärandiga seotud teemade lisamist muuseumide töösse: Vana-Võromaa Kultuurikojas on avatud Vana-Võromaa rahvarõivaste nõukoda, Karilatsi Vabaõhumuuseumis toimusid suvel võrukeelseid lastelaagrid. Muuseumides tutvustakse Vana-Võromaa pärimust ning kohalikku kombestikku, Vana-Võromaa Kultuurikoja galeriis vahetuvad kunstinäitused. Jätkub Vana- Võromaa muuseumide igakuise e-uudiskirja väljaandmine.

1. Teadusteemad ja –projektid

1.1. Võru ja seto integreeritud keeletehnoloogia ja keeleressursid

2021. aastal jätkus töö võro keele morfoloogiamuunduri arendamisega. Töörühm sai sel aastal täiendavaid tulemusi koostööst TÜ-ga neurotõlke alal ning alustati koostööd neurokõne (neurovõrkude meetodil treenitava sünteeskõne) arendamisel. Arendasime edasi ka projekti sõnaraamatu ja keelekorpuste osa, tehes selles olulisi uuendusi.

Võro keele morfoloogiamuunduri töörühm jätkas samas koosseisus (Sulev Iva, Jack Rueter) morfoloogiamuunduri täiendamist võrokeelse Vikipeedia tekstide põhjal ja meie muunduril põhineva Libre Office'i võro keele spelleri katsetamist.

Veebisõnaraamatu ja korpuste töörühm (Sulev Iva ja Kaur Männamaa) jätkas korpuste täiendamiseks tekstimaterjali kogumist ja veebisõnaraamatu ning korpuste andmebaasi ja otsingusüsteemi parandamist ja tõhustamist. Veebisõnaraamatu juurde loodud veebiliides sõnaraamatuartiklite parandamiseks, täiendamiseks ja uute artiklite lisamiseks on saanud mitmeid täiendusi. Selle prooviversioon juba töötab sõnaraamatu laborikeskkonnas. Aasta jooksul on valminud veebisõnaraamatu uus andmebaas ja parandatud helilahendus. Eesti-võro-eesti masintõlke arendamine neurotõlke meetodil jätkus meie projekti korpuste ja grammatika-ekspertiisi toel TÜ projektis EKT B15 „Neurotõlge: kohanev, mitmekeelne ja usaldusväärne eesti masintõlge“. Selle tulemusel paranes 2021. aastal oluliselt võro masintõlke kvaliteet.

Vastutav täitja Sulev Iva.

1.2. Võro keele grammatikaõpik

Grammatikaõpiku koostamine täiskasvanutele. Jätkus käsikirja koostamine. Õpiku koostaja Helen Plado töötab koormusega 0,1. 2021. aastal on lõpetatud verbimorfoloogia osa ning muutumatute sõnade osa, alustati sõnamoodustuse ülevaate koostamist.

Helen Plado poolt ettevalmistatud materjalid on läbi arutatud grammatika töörühmas. Grammatika töörühma kuuluvad Võru instituudi töötajatest Külli Eichenbaum, Mariko Faster, Sulev Iva, Urmas Kalla, Rainer Kuuba, ja Evar Saar. Väljastpoolt Võru Instituuti osalevad töörühma töös Kalle Eller, Kaido Kama, Nele Reimann, töörühmaga liitus Indrek Park.

Vastutav täitja Helen Plado, kaastäitja Sulev Iva.

1.3. Vana-Võromaa ja laiemalt Lõuna-Eesti nimede uurimine

2021. aastal jätkus isikunimede uurimine ning Eesti perekonnanimeraamatu (EPNR) jaoks nimeartiklite kirjutamine perekonnanimedest, mis seostuvad Vana-Võromaaga. Nimeartikleid koostavad Evar Saar ja Mariko Faster.

2021. aastal lisandus käsikirja 94 nimeartiklit. Artiklite kirjutamise käigus on tulnud teha hulgaliselt parandusi hingeloendite põhjal koostatud andmebaasi ja mitmeid teiste autorite artikleid on varustatud põhjalike

kommentaaridega ja autorid on selle info eest lisanud ka Mariko ja Evari nimed artikli koostajate juurde. Aasta lõpu seisuga on Evar Saar ja Mariko Faster kokku koostanud raamatu käsikirja jaoks 567 nimeartiklit. EPNRi töö põhjal on koostatud populaarteaduslikke perekonnanimeartikleid, mida ilmus Uma Lehes 2021. aasta jooksul 24. Facebooki Nimeklubi lehekülje kaudu jõuavad need artiklid ka nimehuvilisteni väljaspool Uma Lehe lugejaskonda.

Valmisid artiklid lõunaeestikeelsetest puunimetustest eestlaste perekonnanimedest, Kaika kandi talunimedest ajaloo ning eestlaste loomanimedest (vt artiklid p.7); viidi läbi 10 loenguline kursus „Lõuna-Eesti koha- ja isikunimed“ Tartu ülikoolis.

Mariko osales ettekandega rahvusvahelisel nimeuurimise kongressil (ICOS 27, Kraków Poola), mis peeti veebi kaudu.

Evar ja Mariko osalesid kohanimede terminoloogia arendustöös. Koostöös EKI nimeuurijatega kontolliti üle ICOSe terminiloendi eestikeelsed vasted, siis arendati onomastika oskussõnastikku (OOS). Terminikirjeid koostati vastaval internetiplatvormil, täiendati ja parandati definitsioone. Tulemused on näha esialgsel kujul leheküljel sõnaveeb.ee. Terminite täiendamine ja korrastamine jätkub 2022. a-l ja antakse välja veebisõnastik. Evar Saar osales interdistsiplinaarses projektis „Eesti rahva etnilisest ajaloo II“ (EREA II), koostades lühiülevaate eestlaste isikunimedest keskajal, sh alamsaksa laennimede omaksvõtmisest.

Eesti perekonnanimearaamatu tööd Võru instituudis toetas 6000 euro ulatuses Vana-Võromaa pärimuskultuuri programm.

Vastutavad täitjad Evar Saar ja Mariko Faster.

1.4. Uuring koolijuhtide suhtumist võru keele ja kultuuri õpetamisse

Tiia Allas koostab magistritööd teemal „Miks ja kuidas õpetada kohta?“ ning uurib selle raames koolijuhtide suhtumist võru keele ja kultuuri õpetamisse, samuti riikliku õppekava läbiva teema *kultuuriline identiteet* tegelikku realiseerimist paikkondliku eripära hindamise ja säilitamise seisukohast.

Uuring-küsitlus sai läbi viidud 2021. aasta kevadpoolaastal, sellele vastas 16 kooli. Esmane ülevaade on kootatud, täpsem kokkuvõtte peaks valmima 2022. aasta jaanuaris-veebruaries.

Vastutav täitja Tiia Allas.

1.5. Võru kirjanduse ja koduloo andmebaaside täiendamine

Võru kirjanduse kodulehel täpsustati vahepeal muutunud infot, lisati kirjanik Triinu Laane lehekülge.

Vastutav täitja Tiia Allas.

1.6. Uuring „Millist uut võrukeelset kirjandust on tarvis?“

Mariko Faster koostas küsimustiku veebiuuringu jaoks internetiplatvormil võrukeelsete raamatute lugejatekuulajate eelistuste ja ootuste kohta. Küsitlus algas veebikanalites detsembris 2021 ja küsitlusperiood ulatus järgneva aasta algusesse. Küsitlust viis läbi Triin Nagel, kes postitas küsimustiku sihtrühmadele ja dokumenteeris välitööd.

Uuringuga täpsustatakse võrokeste ja võru keele huviliste ootusi kirjanduse osas, mida tõlkida võru keelde ning millistele vanuserühmadele on võrukeelset ilukirjandust veel vajaka.

Vastutav täitja Triin Nagel, kaastäitja Mariko Faster.

2. Trükised ning digitaalsed väljaanded

2.1. Võru Instituudi toimetiste 36. numbril väljaandmine

Võru Instituudi toimetiste 36. number „Priinimmi siin- ja säälpul Soomõ lahtõ“ ilmus trükis oktoobris 2021. Selles ilmus viis artiklit, milles käsitletakse eesti, soome, karjala ja juudi perekonnanimesid. Toimetajateks olid Sulev Iva ja Mariko Faster. Raamatut tutvustati 29. oktoobril instituudi sügiskonverentsil veebi kaudu ja võru keele nädala erilehes, mis ilmus Lõuna-Eesti Postimehe eriväljaandena.

Vastutav täitja Sulev Iva, kaastäitja Mariko Faster.

2.2. Õppematerjali „Luudusoppus 1. klassilõ“ avaldamine veebikeskkonnas opiq.ee

Jaanuari lõpuks avaldati opiq.ee keskkonnas õppematerjali „Luudusoppus noorõmbalõ kooliiale“ 1. osa, 2. osa sai valmis sügiseks, uue õppeaasta alguseks (<https://www.opiq.ee/Kit/Details/349>). Vastav pressiteade saadeti õpetajatele infolistidesse, meediakanalitele ning postitati sotsiaalmeediasse Fb.

Vastutav täitja Triin Nagel.

2.3. Võrukeelsete audiomaterjalide veebileht „Helüait.ee“

2021. aastal jätkus Helüaida (<https://xn--helait-5ya.ee/>) sisuga täitmine, plaanis oli lisada sinna u 25 tunni

jagu uut materjali ja see ka saavutati. 2021. aasta algusest kuni aasta lõpuni on lehte külastatud ja sealseid faile alla laaditud 17594 korral. Lehe loomisest peale on olnud külastusi ja laadimisi ligi 25 500 korda.

2021. aastal avaldati lehel kokku 52 erinevat postitust üle 23 tunni materjaliga, töötlemisel on või ülespanemist ootab veel vähemalt 2 tunni jagu materjali. Rubriigi „Märgotus“ all avaldati kokku 27 mõtisklust. Tegu on enamuses Uma Lehes ilmunud mõtiskluste ja arvamusalustega, mille autorid ise sisse on lugenud. Lisaks 27 vabatahtlikule märgotuse sisse lugejale lugesid vabatahtliku tööna Helüaida jaoks tekste 10 võrokest. Tasustatud tööna tegid seda 13 kutselist ja harrastusnäitlejat.

Kõiki Helüaida tegemisi korraldas 2021. aastal MTÜ Luumisõ Kõrd, kellega on Võru Instituudil sõlmitud koostööleping.

Vastutav täitja Triinu Laan.

2.3.1 Eesti Rahvaluule Arhiivi võrukeelse materjali andmebaas ja veebilehe helüait.ee sidumine arhiivi võrukeelsete helisalvestistega

Helüaida lehele loodi 2021. aastal uus alamlink nimega „Lingikogo“, kuhu Urmas Kalla eestvõttel tehti 3 postitust ülevaatega Eesti Rahvaluule Arhiivi võrukeelsetest materjalidest. Lingikogo alamlehte on plaanis ka edaspidi täiendada. Vastutav täitja Urmas Kalla.

2.3.2 Võru keele ja kultuuri jaoks oluliste teoste digiteerimine koostöös Eesti Rahvusraamatukoguga Eesti Rahvusraamatukogu on EODOPEN raames digiteerimas kultuuriloolisi teoseid. EODOPENprojektis osaleb 15 raamatukogu 11-st Euroopa riigist. Projekti eesmärk on digiteerida 15 000 teost üle Euroopa ning need üldsusele avalikus võrgus nii rahvusraamatukogu digitaalarhiivis Digar <http://digar.ee> kui EODOPEN projekti raames valmivas portaalis kättesaadavaks teha. Rohkem teavet: <http://eodopen.eu/>. Rahvusraamatukogu soovis 2020. aastal Võru Instituudiga koostööd teha. 2020. aastal teatati rahvusraamatukogule 3 väljaandest, mille puhul saadi kätte kõik vajalikud load. 2021. aastal on instituudi nimel esitatud 20 teost, mille autorite, illustraatorite ja kirjastajate käest on load küsitud. Veel 33 teose puhul on lubade küsimine pooleli.

Vastutavad täitjad: Triinu Laan ja Tiia Allas.

2.4. Võru keele õpiraamat

Esimesele kooliastmele mõeldud võru keele õpiraamat. Õpiraamatu 32st peatükist valmisid 20 peatükki. Plaani ajakavas püsivast segas koroonapandeemia, mille tõttu muutus raamatu koostamisega seotud inimeste töökorraldus. Samal põhjusel ei saanud materjali katsetada õpilastega kevadel, esimesed võimalused koolist tagasisidet saada avanesid alles õppeaasta sügisel. Raamat on kavas trükivalmis seada 2022. aasta esimeste kuude jooksul. Toetus Rahvakultuuri Keskuselt Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest 2500 eurot kunstnikutööks.

Vastutavad täitjad: Tiia Allas ja Kaile Kabun.

2.5. Võru kirjandusloo veebiväljaanne

Kirjandusteadlase Mart Velskri koostatud võru kirjanduse ülevaade on toimetatud e-väljaandeks, mis on avaldatud instituudi kodulehel: <https://wi.ee/wp-content/uploads/2021/10/kirjanduslugu.pdf>

E-raamat on vabalt kasutatav, seda on tutvustatud Vana-Võromaa võru keele ja kultuuri ning emakeele ja ajalooõpetajatele ning on saanud hea vastuvõtu.

Vastutav täitja Kaile Kabun.

2.6. Raamatu „Käokiräs“ koostamine

Augustis trükist ilmunud raamat on praktiline õppe-metoodiline abimaterjal täiskasvanule nii lasteaias kui kooliealiste lastega tegelemiseks. Kogumikku on koondatud Põlva kihelkonna ja selle lähiümbruse pärimus (hüpitused, mängitused, laulud, loitsud, lindude häälendid, jutud, mängud, vanasõnad, mõistatused ja vanarahva tarkused). Enamus raamatu materjalist on saadud Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudest, materjali kasutamise leping on sõlmitud Eesti Kirjandusmuuseumiga. Raamatu koostaja on Merike Tigas, toimetajad on Urmas Kalla ja Kaile Kabun ning Taive Särg Eesti Kirjandusmuuseumist. Viisid on noodistanud Mare Põld Põlva muusikakoolist ja raamatu kujundas Marju Pottisep. Trükise lehekülgede arv on 96 ja tiraaž 350 eksemplari. Väljaandmist toetasid Eesti Kultuurkapitali Põlvamaa ekspertgrupp 600 eurot (kujundus, küljendus, trükk), Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp 480 eurot (kujundus, küljendus, trükk), Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital 526 eurot (trükk).

Raamatu esitlused toimusid koos folklooriansambel Käokirjasega 15.08 Moostes, 15.09 ja 27.09 Põlvas.

Vastutav täitja Merike Tigas.

2.7. Kordustrukk raamatust „Piltsõnastu latsilõ 2“

Väljaanne ilmus trükist juunis, trükiarv 500.

Raamat toetab ning lihtsustab võru keele ja kultuuri õppimist ja õpetamist. Raamatut on kavas juurde trükkida 500tk. Toetasid Eesti Kultuurkapitali Põlva ekspertgrupp 400 euroga ja Võru ekspertgrupp 450 euroga. Vastutavad täitjad Evely Haug ja Triin Toom.

2.8. Piltsõnastu 3. osa koostamine

Koostamisel on järg kahele eelnenud sõnastule. 2021. a koostati koos õpetajatega märksõnastikku, kavandati tööde mahtu ja valiti kunstnikuks Kristjan Luiga.

Koostati toetuse taotlus Rahvakultuuri Keskuse Vana-Võromaa toetusmeetmesse.

Vastutavad täitjad Evely Haug, Triin Toom ja Mariko Faster.

2.9. Võrukeelsete lastelaulude plaadi väljaandmine õppevahendiks keelepesarühmadele

Vana-Võromaa lasteadeade keelepesa-rühmade õpetajate loodud laulud vastavalt teemadele, mida on vaja keeleõppeks ja võrukeelsete päevade sisustamiseks.

Õpetajate loodud lauludest (16 laulu) on korraldatud läbimängud (Piret Rips-Laul ja Maire Nirk), koostatud noodid (Silja Otsari abiga) ning tehtud nootide järgi fonod (Jaan Randvere abiga), mille järgi saab laulda. Noodid ja fonod on toimetatud veebist alla laaditavaks laulikuks PDF formaadis „Keelepesälaulik. Latsilaulõ võro keelen.“ (<https://wi.ee/tegemise/keelepesa/keelepesalaulik-latsilaulo-voro-keelen/>)

Laulude stuudiosalvestused ja plaadi väljaandmine on planeeritud 2023 aastasse.

Vastutavad täitjad Evely Haug, Triin Toom, kaastäitjad Mariko Faster, Merike Tigas.

2.10. Fr. R. Kreutzwaldi eepose „Kalevipoeg“ võrukeelne väljaanne

Võrukeelse rahvuseepose käsikiri on aasta jooksul trükiks ettevalmistatud, trükkimine jääb 2022. aastasse.

Vastutav täitja Rainer Kuuba, kaastäitjad Kaile Kabun, Urmas Kalla, Aimi Hollo.

2.11. Kakskeelne raamat „Pintslhannasuvi. Pintselsabasuvi“

Trükist ilmus võru- ja eestikeelne kogupereraamat „Pintslhannasuvi. Pintselsabasuvi“, kus on Edgar Valteri pärandi hoidja Külli Leppiku ideede põhjal seotud kokku Ingmar Muusikuse loodusfotod, Valteri loomingust tuttavad pintselsabad ja Margus Konnula (Contra) tekst.

Raamatu kujundas Erki Rammo, võrukeelse teksti toimetas Urmas Kalla, eestikeelse Kaile Kabun. Trükki toetas Kultuurkapital (rahvakultuuri sihtkapital 750 eurot ja Võromaa ekspertgrupp 300 eurot).

Raamatut esitleti võru keele nädalal Tartus mänguasjamauseumis ja ilmumist kajastati ka meedias.

Vastutav täitja Kaile Kabun.

2.12. Artur Adsoni luulekogu „Varjuliste puie all“ kordustrukk

Korraldati koostöös Eesti Keele Sihtasutusega, trükiarv 300.

Vastutav täitja Tiia Allas.

2.13. Võrukeelsete muinasjutukogude koostamine

Aasta esimeses pooles koguti ERAga koostöös materjali ja Urmas Kalla vaatas läbi arhiivis arvele võetud ning arvutisse sisestatud Võromaa muinasjutud, kokku 2458 lk (A4). Esmasesse valikusse sai võetud 494 lk (1 334 314 tähemärki), lisaks veel 31 lk (68 795 tähemärki) võrukeelseid jutte, millele pole seni leitud tüübinumbrit. Eesti Rahvaluulearhiivi ja Võro Instituudi ühisel seminaril (05.11. Räpinas) lepiti kokku, et instituudi ja arhiivi koostöös valmivad muinasjutuväljaanded saavad rahuldama teadusliku täpsuse nõuet, keele kohendamine võropärasemaks järgib kindlaid reegleid ega puuduta üleskirjutuste keele struktuuri. Teaduslikku kaalu lisavad ka arhiiviviited ja folkloristide kommentaarid muinasjututüüpide kohta. Töö muinasjuttude valiku ja esitamise põhimõtete täpsustamisega jätkub, ilmselt tuleb välja anda mitu köidet.

Vastutav täitja Urmas Kalla.

2.14. Lasteraamatute tõlkimine võru keelde

Eno Raua „Kalevipoeg“ on tõlgitud ja Helena Kesoneni poolt loetuna jõudnud Helüaida lehele <https://xn--helait-5ya.ee/kalovipoig-fr-r-kreutzwaldi-eeposito-perra-jutustanu-eno-raud/>. Tuul Sepa „Allikahaldja“ (võro keeles „Lättehoidja“) tõlge sai valmis aasta lõpuks. Tekst on üle antud näitleja Agur Seimile, kes oli huvitatud selle sisse lugemisest Helüaida jaoks.

Vastutav täitja Urmas Kalla.

2.15. Eesti-võru elektrooniline vestmik

Eesti-võru vestmiku käsikirja esialgse failiga 2021. aastal tööd ei jätkatud, küll aga kaaluti eri võimalusi digitaalsete lahenduste osas, tõenäoline on vestmiku sidumine Helüaiaidaga.

2.16. Eelkooliealistele ja noorema kooliastme lastele mõeldud multifilmid võrukeelseks

Jätkati telekanalites Kidzone ja Kidzone+ näidatavate multifilmide helindamist võrukeelseteks.

2021. aastal tõlgiti võru keelde animasarja „Blinky Bill“ 1. ja 2. hooaja osad, kokku 52 episoodi. Tekstid tõlkis võru keelde Mariko Faster, teksti luges Tarmo Tagamets, võrukeelse tunnuslaulu laulis Sirli Hellamaa. Ka eestikeelsel kanalil tuleb multifilmide iga tõlgitud osa alguses ekraanile tekst „Seda saadet saab kuulata ka võru keeles. Selleks vali seadetest võru keel.“

Projekti partneriteks on OÜ Funk & Pihel (multifilmide helindamise osas koostöö) ning telekanalite omanik Kids Network Television OÜ.

Projektile eraldati toetust 3000 eurot Rahvakultuuri Keskuse Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest. Projektijuht on Rainer Kuuba.

2.17. Võrukeelne Täheke

Kirjastuse Kultuurileht väljaande Täheke võrukeelne juunikuu number ilmus õppeaasta lõpus, seda kingiti Vana-Võromaa koolide lastele. Vastutav täitja Mariko Faster.

2.18. Võrukeelne kinkeraamat vastsündinutele

Jätkamaks traditsiooni, et kõik Vana-Võromaal sündivad lapsed saavad ühe võrukeelse kingi, mida lapsevanemad koos lastega saaks kuulata-vaadata-lugeda, valmistati ette järgmise võrukeelse kinkeraamatu väljaandmist. Koostööd tehti kirjastusega Päike ja Pilv ning Eesti Lastekirjanduse Keskusega, kellega koos valisime väikelasteraamatute konkursilt „Põlvepikuraamat“ välja Kertu Sillaste raamatu „Väikses majas“. Käsikiri on tõlgitud ja valmis väljaandmiseks. Võrukeelne kinkeraamat ilmub trükist 2022. a I kvartali jooksul. Vastutav täitja Mariko Faster, kaastäitjaks Rainer Kuuba, konkursi žürii töös osales Võru Instituudi esindajana Triinu Laan.

2.19. Vana-Võromaa muuseumide e-uudiskiri

Uudiskiri ilmus iga kuu alguses, teavitades ette Vana-Võromaa Kultuurikojas, Dr. Fr. R. Kreuzwaldi Memoriaalmuuseumis, Karilatsi Vabaõhumuuseumis ja Mõniste Talurahvamuseumis toimuvaid üritusi, näitusi, sündmusi ning tutvustades aeg-ajalt muuseumide kogudes olevaid põnevaid esemeid. Tegemist on osaga Vana-Võromaa üldisest turundamisest. Uudiskirja tekste toimetab Kaile Kabun.

Vastutav täitja Maris Veski.

2.20. Võru Instituudi kodulehekülje ja Facebooki lehe täiendamine, e-poe Uma Puut haldamine

Instituudi kodulehel infot on uuendatud. Võru keele nädala eel sai koostöös lehe tehnilise arendajaga valmis veebiviktoriinide koostamise rakendus, võru keele nädalaks koostati kaks viktoriini.

E-poe arendamisega tegelesid aastaringselt käsitöö koordinaator Vilve Oja ja projektijuht Külli Eichenbaum. Poodi loodi uus rakendus e-kinkekaardi müümiseks ja sooduskoodiga ostmiseks, lahendus valmis märtsis.

E-poe ristturunduse osas arendati IT lahendus visitvoru.ee lehel külastaja suunamiseks Vana-Võromaa e-poodi

<https://www.visitvoru.ee/e-pood>

Kodulehe info uuendamise ja täiendamise eest vastutab sekretär Annika Teppo, e-poe halduse ning täiendamise eest vastutab Külli Eichenbaum. FB lehte täiendavad jooksvalt värske infoga instituudi töötajad.

2.21. Võru- ja eestikeelne seinakalender 2022. aastaks

Aasta lõpus anti välja kakskeelne seinakalender 2022. aastaks. Kalendreid tehti kolme tüüpi. Ühe ja kolme kuu vaatega, kus terve aasta on üks pilt ja ühe kuu vaatega, kuid iga kuu vaates erinev pilt.

Piltide valikus oli 15 erinevat pilti Vana-Võromaa looduse ja kultuuripärandi teemadel. Loodustemaalises 12-kuu pildiga kalendris kasutati valikut Vana-Võromaa fotojahi konkursi „Püvvä pildi pääle“ piltidest.

Lisaks tehti muuseumidele kalendrid 5 erineva pildiga ja keelepesa rühmade jaoks 12-kuu piltidega keelepesa kalender. Kokku tehti 436 kalendrit, sh müügiks ja koostööpartneritele tänukingitusteks ning asutusesisiseks kasutamiseks.

Vastutav täitja Rainer Kuuba, kaastäitja Merike Tigas.

2.22. „Tähtteose kiirkursus“ opiq.ee keskkonnas

„Tähtteoste kiirkursus“ on digilahendus, kus animeeritud videoklippide kaudu antakse lühiülevaade klassikute tippteostest ning tuuakse välja ka avastamata pärleid. Tegemist on Eesti Kirjanike Muuseumide Ühingu ettevõtmisega loomaks tihedamat seost muuseumide ja kooliõppe vahel. <https://www.opiq.ee/Kit/Details/409> 19 kirjandusteose hulgas on ka võrukeelne Kalevipoeg. Videod ja ülesanded on lisamaterjal kirjanduse õpetajatele. „Tähtteose kiirkursus“ on avaldatud Võru Instituudi kirjastuse alt, kõik videod ja kolme klipi ülesanded pani opiq.ee keskkonda üles Triin Nagel.

3. Mitmesugused üritused

3.1. Vana-Võromaa koolilaste kirjatööde 34. konkurs „Mino Võromaa“

Võistluse tähtaeg oli 10.03.2021, võistlusele laekus 70 tööd 12 koolist. Paremad tööd on avaldatud Võru Instituudi veebilehel. Paremaid kirjutajaid tunnustati Vana-Võromaa käsitööliste ja väiketootjate toodanguga. Pandeemia tõttu jäi tunnustusüritus ära ja auhinnad toimetati õpilastele kooli. Rahvakultuuri Keskus (Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meede) eraldas auhindade ostmiseks 500 eurot. Vastutav täitja Kaile Kabun.

3.2. Võrukeelne viktoriin

Võru keele olümpiaadi „Ütski tark ei sata taivast“ asendusena põhikooli vanema astme õpilastele kavandatud mälumäng jäi koroonapiirangute tõttu ära. Vastutav täitja Kaile Kabun.

3.3. Võrukeelne matkamäng lastele

6. mail toimus Piusal matkamäng nooremale kooliastmele, korraldati koostöös võru keele aineseksiooniga, korraldaja Maaja Glaser. Osalesid 4 kooli (Orava, Mõniste, Haanja, Kääpa) 4.-5. klasside 4-liikmelised võistkonnad. Ettevõtmine oli lastele uudne ning huvitav.

Vastutav täitja Tiia Allas, kaastäitja Kaile Kabun.

3.4. Juhan Jaigi nimeline III võrukeelse jutuvestmisvõistlus

Võistlus toimus videote vahendusel. 17. maiks laekus 8 videot 9 erineva jutu ja 14 esitajaga, videotöid juhendas 10 inimest. Võistluse läbiviimiseks veebi teel loodi omaette veebikonto ja esituskanal YT-s:

https://www.youtube.com/channel/UCx1AmakVosBwH3Rehv_ENvQ/videos

Tänumeeneks osalejatele ja juhendajatele valmistas käsitöömeister Liilia Tann Juhan Jaigi loomingut ainetel kaarnakivi. Auhinnafondi toetas Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp 400 euroga.

Vastutav täitja Tiia Allas, kaastäitja Triin Nagel.

3.5. Võru linna lastefestivalil võru keele õpitubade korraldamine

Lastefestival toimus väikses mahus ja eraldi sündmustena suve jooksul.

Instituut korraldas võrukeelsed töötoad 04. augusti sündmusel Kreutzwaldi pargis, avatud oli võrukeelsete raamatute näitus-müük.

Vastutavad täitjad Evely Haug ja Triin Toom.

3.6. Võru keele laagrid lastele

Suvel toimusid Karilatsi Vabaõhumuuseumis ühepäevased võru keele laagrid lastele ja peredele „Üts päiv muusõumin“. Päev oli kella 10–15 sisustatud mitmesuguste mängudega, sai meisterdada ja mõistatada, vana aja talutöid proovida ja muidugi kogu muuseumiga tutvuda. Laagripäevad olid 16. juunil, 30. juunil, 14. juulil ja 4. augustil, neid viisid läbi muuseumi töötajad ja kaasati ka instituudi TA-osakonna töötajaid.

Vastutav täitja muuseumiosakonna juhataja, teadus- ja arendusosakonnast Triin Toom.

3.7. Vana-Võromaa saatkond Seto Kuningriigis

Seto Kuningriigis 7. augustil Määsi külas Vana-Võromaa saatkonda ei avatud. Kuningriigis kehtestati sissepääsupiirangud (tõendid või testimised), mis ilmselgelt piirasid ürituse külalastavust ning olid ka tõsiseks takistuseks saatkonna esinduse komplekteerimisel.

Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

3.8. Instituudi sügisene teaduskonverents „Vaade Kreutzwaldile ristimetsade kaitsmise ajal“

Konverentsi teema keskendus Kreutzwaldi pärandile, sest 2021. a. olid temaga seotud mitmed tähtpäevad: 160 aastat tagasi ilmus „Kalevipoeg“, 155 aastat tagasi ilmusid „Eesti rahva ennemuistsed jutud“, 95 aastat tagasi avati Kreutzwaldi mälestussammas ja 80 aastat tagasi avati Kreutzwaldi muuseum. Konverents peeti 29.

novembril instituudi saalis ja toimus ka veebiülekanne. Konverentsile registreerus 69 huvilist. Kavas oli 10 ettekannet. Peetud ettekanded on järelvaadatavad Võru Instituudi YouTube'i kanalil.

Vastutav täitja Tiia Allas, kaastäitjaks töötajad nii TA- kui muuseumiosakonnast.

3.9. Võru keele nädal 1.-7. november

16. korda toimunud võru keele nädala sõnumiks oli „Kiildke vai är – ma iks kõnõlõ!“, mille valisid Facebooki võru keele grupi liikmed. Jätkus eelmisel aastal hea hoo sisse saanud võru keele agentide töö - nädala jooksul tegutses pea 200 agent, kes olid ja on edaspidigi eeskujuks teistele võru keele igapäevasel kasutamisel. Esmakordselt asutus kuuks ajaks ametisse *võro keele iistkõnõlõja*, kelle ülesandeks oli oma ametiajal tarvitada asjaajamistes võru keelt rohkem kui tavaliselt ja olla eeskujuks võru keele avalikus kasutamises. Eestkõneleja valitakse võrokeste või võro keelt mõistvate avaliku elu tegelaste hulgast. Esimeseks võro keele eestkõnelejaks valiti Anneli Ott, detsembris võttis selle ameti üle Ivvari Padar ja jaanuaris jätkas järgmine eestkõneleja Kaja-Riina Plumann. Eestkõnelejate tegemisi saab jälgida Facebooki lehelt „*Võro keele iistkõnõlõja*“.

Selgi aastal toimus mäng „Võrokõsõ vällakutsõ“, rinnamärgiga või Facebooki profiilipildi raamiga levitati üleskutset „Kõnõlõ mukka võro kiilt!“, FB grupis „Võro kiilt“ kaudu avaldati Võro Seltsi VKKF poolt välja antud videoklipid, mis aitavad kummutada võru keelega seotud eelarvamusi. Üheteistkümnendat korda toimus võru keeles ettelugemise võistlus „Kullõ, ma loe sullõ!“, 5. novembril esitasid Võru Kesklinna kooli noored Võrus kultuurimajas Kannel kooliteemalise muusikali „Koolin om umbõlõ mõnna“, Põlva Kultuurikeskuses toimus 6. novembril kontsert uute võrukeelsete koorilaulude esmaettekannetega.

Karilatsi Vabaõhumuuseumis sai mängida võrukeelset maastikumängu ja Mõniste Talurahvamuuseumis osaleda tegelustundides. Võrumaa kultuurikojas sai ja saab edaspidigi tutvuda võrukeelse väljapanekuga ja Kreutzwaldi muuseumis loeti ette võrukeelset „Kalevipoega“, instituudi kodulehel sai lahendada kahte veebiviktoriini.

Võru keele nädala tegemisi, uusi väljaandeid ja ettevõtmisi kajastasid kaks võru keele nädala võrukeelset ajalehte, mis ilmusid eriväljaandena Lõuna-Eesti Postimehe ja LõunaLehe vahel.

Võru keelt võis kuulda tele- ja raadiosaadetes: ETV Aktuaalse Kaamera ilmateates ja Terevisioonis, Vikerraadios Andres Oja muusikasaates jm. Vanad võrukeelsed saated olid eraldi temareana välja toodud Jupiteri kanalil.

Vastutav täitja Triin Toom, kaastäitjad olid instituudi töötajad.

4. Koolitus- ja nõustamistegevus

4.1. Võrukeelsed keeletesad eelkooliealistele lastele

Vana-Võromaa eelkooliealiste laste võru keele ja kultuuri õppes osalesid perioodil 1.01.2021-31.08.2021 seitseteist Vana-Võromaa lasteaiarühma: Antsla Lusti LA, Hargla Kooli LA, Kuldre Kooli LA, Lasva LA, Põlva LA Mesimumm (kaks rühma), Põlva Pihlapuu LA, Rõuge LA, Rõuge LA Viitina rühm, Sõmerpalu LA, Veriora LA, Võru LA Punamütsike, Võru LA Sõleke (kaks rühma), Võru LA Päkapiikk, Väimela LA ja Orava Kooli LA. Lisaks keeletesarühmadele õpetab Parksepa LA muusikaõpetaja muusikaringis lastele võrukeelseid laule ja laulumänge.

Lasteaedades, kus töötavad keeletesarühmad on kokku 300 last ja 50 õpetajat või muud töötajat, kes on seotud võru keele õppega.

Alates 1.09.2021 ei jätkunud keeletesa tegevus enam Sõmerpalu LA.

Koroonapiirangute tõttu oli instituudi töötajatel piiratud laste ja õpetajatega vahetu kokkupuutumine.

Kohtumised lastega toimusid õues ja piiratud ajaga. Abi ning tuge õpetajatele osutati telefonitsi, õppematerjale edastati veebi teel.

Kõik lasteaiad, kus töötab keeletesa, said sügisel tunnustusena suure plakati „KIMMÄS VÕRO KEELE PESÄ“. Eesmärgiks oli tunnustada lasteaedasid, kus väärtustatakse mitmekeelsust, keeleõpet ning laiemalt keelelist ja kultuurilist mitmekesisust. Tunnustuse andsid üle 25.-26. novembril võro keele eestkõneleja Anneli Ott, instituudi direktor Rainer Kuuba ja keeletesa spetsialist Evely Haug.

Jõulude eel toimusid igas keeletesa rühmas jõuluprogrammid, kus Triin Toom kõneles lastele jõulukommetest ja mängis koos lastega jõulumänge.

Vastutavad täitjad Evely Haug ja Triin Toom.

4.2. Võru keele ja kultuuri õpetamine Vana-Võromaa koolides

Võru keele ja kultuuri õpe (sh võrukeelne aineõpe) toimus 2020/21. õppeaasta teisel poolaastal 12 kooli 32 erinevas klassis/õpperühmas: Vana-Võromaa seitsmes koolis (Põlva, Põlva Jakobi Kool, Haanja, Kuldre, Mõniste, Lüllemäe, Hargla) õpetati omakultuuri mitmele klassile/õpperühmale, neljas koolis (Kääpa, Viluste, Vastseliina, Varstu) sai õpet üks klass/õpperühm.

2021/22. õppeaasta esimesel poolaastal õpetati Vana-Võromaa kuues koolis (Põlva, Põlva Jakobi Kool,

Haanja, Mõniste, Lüllemäe, Hargla) omakuktuuri mitmele klassile/õpperühmale, kolmes koolis (Kääpa, Orava, Vastseliina) sai õpet üks klass/õpperühm.

Põlva Jakobi Koolis on mõne aastaga õpe laienenud, käesoleval õppeaastal on juba kolm õpperühma: 2., 3. ja 4. kl. 2022. aasta jaanuarist taastus Osula koolis võru keele õpetamine (2. klassile, õpetaja Külli Karro).

Mahukam võrukeelne õppetöö on Hargla Koolis: 21/22. õppeaastal 1.+3. kl ja 2.+4. kl nii kirä- kui muusigaõppus ja mõlemat on 2 tundi nädalas, lisaks veel 4.+5. kl õpperühm.

Jõudu mööda ehk oma vabaplaani järgi tegeldakse 21/22. õppeaastal võru keele ja kultuuri õppega vähemasti kolmes koolis (Kuldre, Viluste, Varstu).

2020/2021. õppeaastal toetas Võru Instituut kaheksas koolis antavaid tunde õpetajate töötasu osas, 2021/2022 õppeaastal on niisuguseid koole 7.

2021. aastal anti Vana-Võromaa 11 koolis lisarahastatuna 412 võru keele ja kultuuri tundi, 441 võrukeelset ainetundi ja 57 võrukeelset kirjandustundi.

Võrukeelse õppe rahastamist toetas 2021. aastal RKK Vana-Võromaa pärimuskultuuri meede 9000 euroga. Rahvakultuuri Keskuse rahastusel anti 354 võru keele ja kultuuri tundi, 331 võrukeelset ainetundi ja 8 võrukeelset kirjandustundi Vastseliina Gümnaasiumis.

Võru instituut koordineerib võru keele õpet koolides: pakub meetodilist abi ja tuge, suhtleb õpetajatega, edastab infot õpilaste osalusvõimaluste kohta võrukeelsetes ettevõtmistes. Koolides võru keele ja kultuuri õppe käivitumise või jätkumise osas suheldakse koolijuhtidega ning OV vastavate ametnikega.

Vastutav täitja Tiia Allas.

4.3. Keelekoolitus õpetajatele, lasteaiakasvatavatele ja teistele täiskasvanutele

4.3.1. Täienduskoolitused lasteaiatõpetajatele võrukeelsete keelepesade loomise ja toetamise eesmärgil.

Jätkus keelepesatõpetajate täienduskoolitus, kuid mitte esialgu planeeritud mahus ja vormis. Kokkusaamisi tehti osaliselt veebi teel, osaliselt kontaktõppes.

Aasta jooksul oli planeeritud 9 koolituspäeva, neist üks jäi toimumata haiguspuhangu tõttu.

Koolituste raames pakuti õpetajatele nii loenguid, kui ka praktiliste tegevustega töötubasid, kust saadi uusi ideid keele õppeks.

30.01.2021 Koolituspäev – zoomi keskkonnas – osalejaid 20

25.02.2021 Koolituspäev – zoomi keskkonnas – osalejaid 18

27.03.2021 Koolituspäev – zoomi keskkonnas – osalejaid 17

10.04.2021 Koolituspäev – zoomi keskkonnas – osalejaid 19

15.05.2021 Koolituspäev – zoomi keskkonnas – osalejaid 16

14.06.2021 Koolituspäev- õppeaasta lõpetus – Kreutzwaldi muuseumis – osalejaid 41

18.09.2021 Koolituspäev – Võru Instituudis – osalejaid 15

13.11.2021 Koolituspäev – zoomi keskkonnas – osalejaid 14

Ära jäänud 16.10.2021 koolituspäeva asemel loodi muinasjutuetendus „Vanaesä kinnas“ videona.

Lasteaiatõpetajate koolitust toetas Rahvakultuuri Keskuse Vana-Võromaa pärimuskultuuri meede 2000 euroga. Vastutavad täitjad: Evely Haug ja Triin Toom, kaastäitja Mariko Faster.

4.3.2. Võru keele ja kultuuri õpetajate koolituspäevad toimusid

25. veebruaril, osales 8 õpetajat, teemad:

- tutvustati opiq.ee veebilehel olevat võrukeelset loodusõpetuse materjali ja kasutusvõimalusi e-õppes;
- „Mino Võromaa“ 34. võistlus, emakeelepäeva e-viktoriin, Ago Ruusi päevapiltnike album, matkapäeva idee, Jaigi-nimelise jutuvõistlusel videotega osalusest, loodava õpperaamatu sisust.

6. oktoobril, osales 7 õpetajat, teemad:

- Opiq.ee konto loomise juhatus õppematerjalide tasuta kasutamiseks;
- koolipsühholoog Laivi Org jagas näpunäiteid, kuidas Covid-piirangute olukorras hoida nii ennast kui õpilasi, kogemused võru keele õpetamisel oma lastele;
- Mart Velskri autorlusega e-õppematerjal võro kirjanduse kujunemisloost;
- osalemise võimaluis võro keele nädalal.

Vastutav täitja: Tiia Allas, kaastäitja Triin Nagel.

4.3.3. Keeleõpe täiskasvanutele

Võru keele alg- või järgkursus Võru Instituudis ja võru keele valikkursus Võru Gümnaasiumis jäid ära viirusest tingitud piirangute tõttu. Võru keelt said üliõpilased õppida Tartu Ülikoolis Sulev Iva juhendatud kursustel.

4.4. Keelenõu ja kohanimede alane nõustamine

Jooksvalt anti nõu võru keele ja kohanimede kohta.

Mahukamat kohanimealast nõu vajab Võru vald ametliku külanimena Kanariku küla nime ennistamisel, pikemalt tuli tegelda Otepää Neeruti Hiiumäe (Hiiemäe) nime teemaga. Perekonnanimedest tuli eraldi uurida Pääsna küla nimesid külas avatud mälestuskivi jaoks. Nõustas Evar Saar.

Mahukam muu keelenõu:

- lõunaestikeelsete tekstide toimetamine Mari Rebase ja Marit Külvi raamatus "Lõuna-Eesti pulma- ja sünnipärimus 20. sajandist tänapäevani" (2021). Urmas Kalla.
- Haani loomõtarõ kodulehe tõlkimine võru keelde. Triin Nagel ja Sulev Iva.
- William Shakespeare'i „Suveöö unenäo“ ja „Romeo ja Julia“ valitud stseenide tõlge võru keelde Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Lavakunstkooli lõunaestikeeltes lavastatud lavakõne eksami jaoks, mis toimus 16. detsembril 2021 Lavakunstkooli mustas saalis. Sulev Iva.
- 2020. aasta mahukaim keelenõuandetöö, näitlejatele tartu keele õpetamine Eesti Draamateatris jõudis kavandatud tulemuseni (koroonapärast edasitõukamise tõttu) alles 2021. aasta 22. novembril, mil suures jaos tartukeelne Mats Traadi romaani „Tants aurukatla ümber“ Voldemar Panso dramatiseering etendus Anu Lambi lavastatuna Draamateatris. Sulev Iva.
- Epp Petrone raamatu „Mamma lood“ dialoogide keeleteoitus (möödukalt lõunaestipärasesse eesti keelde). Sulev Iva.
- Kuuekeelse piltsõnastiku „Minu esimene sõnaraamat“ (Dada reklaamibüroo väljaanne) võrokeelse osa keeleteoitus. Sulev Iva.

4.5. Vana-Võromaa kultuuripärandi alane koolitus ja nõustamine

Enamus Vana-Võromaa eripära alaseid nõustamisi toimus Vana-Võromaa turundustegevuste raames: turismikoordinaatorite nõustamine, võro kultuuri eripära esindatus reklaamides (tekstide koostamine, piltide otsimine).

- Nõustatud on käsitöölisi omapära-toodete loomise asjas (mahukam nõustamine oli veebruar-aprill seoses tootekonkursiga "Mõtsa poolõ"). Tõlgitud on tootelugusid e-poe jaoks võru keelde, Uma Meki komisjonis nõustatud toidutootjaid ja võrgustiku koordinaatorit, Uma Meki kohvikute ja restoranide nädalate (juuni, oktoober) raames toidukohtade Uma Meki menüüde tõlkimine võru keelde. Külli Eichenbaum
- Vana-Võromaa rahvarõiva nõukoja sisustamine ja rahvarõivaid tutvustavate materjalide koostamine (vitriinide tekstid, video stsenaarium, mängu koostamine). Külli Eichenbaum ja Vilve Oja.
- Kursus „Lõuna-Eesti koha- ja isikunimed“ Tartu ülikoolis (10 loengut), Mariko Faster ja Evar Saar.
- Võru Folkloorifestivalil Pärimusõuel 10. juulil võru keele tutvustamine mängude kaudu. Triin Nagel.
- Mitmed instituudi töötajad osalesid projektis „Mu liin, mu kiil“ tutvustades huvilistele Võru linna hooneid, lugusid, ajaloosündmusi. Osaleti ka lühivideote tegemisel.

Vastutav täitja: Külli Eichenbaum ja instituudi töötajad.

4.6. Võru keele ja kultuuri ning Instituudi töö tutvustamine

Töötajate peetud loenguid ja esinemisi on kajastatud täpsemalt p 8 ning töötajate tööaruannetes.

- jätkus raamatu „Aastatsõõr pokudõga“ põhjal valminud näituse „Edgar Valteri imeline pokumaailm“ tutvustamine Eestis. Kevadel jõudis näitus Abja kultuurimajja, edasi Taagepera raamatukokku, sügisel Kitzbergi gümnaasiumi Karksi-Nuias, novembris-detsembris oli vaadata Kolga-Jaani raamatukogus.
- Triinu Laan koos Inglismaal elava võro luuletaja Leila Holtsiga tutvustasid võro kirjandust ja oma loomingut Berliini eestlaste emakeelepäevale pühendatud luuleõhtul 14. märtsil. Luuleõhtu toimus veebis ja sel oli u 30 osalejat.

5. Võro kultuuriruumi ühendavate ja esiletoovate tegevuste arendamine koostöös teiste partneritega

5.1. VI Uma Pido ettevalmistused 2021. aastal.

Pidu toimub 1. juunil 2024. a Põlva Intsikurmus. Varasemalt oli planeeritud pidu aasta võrra varem, kuid COVID pandeemia olukorra tõttu lükati edasi üleriigilised laulupeod. Kuna samal aastal suurte pidudega pole mõistlik konkureerivat pidu korraldada, otsustas Uma Pido korraldustoimkond Võrukeelse peo aasta võrra edasi lükata. Korraldamine toimub koostöös Võro Seltsiga VKKF, mille kaudu toimub ka projekti rahastamine. VI Uma Pido teema on „Mäng“. Peo lavastaja on Diana Leesalu ja kunstnik Marion Undusk. Peo ettevalmistustega on alustatud ning koostöös muusikatoimkonna ja lavastajaga jätkati repertuaari valimist ja telliti üks kooriseade. Dirigendid proovisid planeeritud repertuaari laule kooridega. Selle tulemusel tehti nootide täpsustused koostöös autorite ja muusikatoimkonnaga. Toimused kokkusaamised muusikatoimkonna (2) ja loomingulise meeskonnaga (1). Peo loominguline meeskond on alustanud tööd ning 2021. aastal tegeleti peo visuaali

loomisega.

5.1.1. Nukkude meisterdamine VI Uma Pido visuaali loomiseks.

Peo lavastaja ja kunstniku soovil kaasati meeskonda veel nukujuht Taavi Tõnissoni ja koreograaf Ingmar Jõela, kellega koos valmistatakse ette lavastuse kontseptsioon. Peo lavastuselementidena valmisid esimesed nukud, mida valmistasid Eesti Noorsooteatri nukumeistrid Annika Aedma, Evelin Vassar, Mihkel Niinemets ja Mihkel Vooglaid.

5.1.2. Võrukeelsete koorilaulude ja -seadete konkurss. Neljanda võrukeelsete koorilaulude ja -seadete konkursi eesmärk oli saada uut lauluvara, et VI Uma Pido kooride repertuaari täiendada ja võrukeelset koorilauluvara mitmekesistada. Konkursi tähtjaks 1. augustil oli saadetud rekordiliselt 40 uut kooriteost. Laule hindasid helilooja ja muusikapedagoog Tauno Aints, helilooja ja dirigent Riivo Jõgi, helilooja Piret Rips-Laul ning dirigendid Küllike Joosing ja Silja Otsar. Tunnustuskontsert „Liigu, liigu, laulukõnõ!“ koos preemiasaajate väljakuulutamisega toimus võru keele nädalal 6. novembril Põlva kultuurikeskuses. Kuna kontserdi toimumise ajaks oli välja kuulutatud koroonaviirusest tulenevad riiklikud piirangud, oli publikut üsna vähe, ca 30 inimest, planeeritud 8 koori asemel esines 3 koori. Kontserdi lauludest on videoklipid üleval Uma Pido YouTube'i kanalil.

Uma Pido ettevalmistusteks ja eelsündmuseks on aasta jooksul rahastusi taotletud Võro Seltsi VKKF kaudu seitsmest allikast kokku 22500 euro mahus.

Vastutav täitja Merike Tigas, nõustas Tiinu Laan.

5.2. Suitsusaunaga seotud kultuuripärandi tutvustamine

Instituut on osaline Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogus, Külli Eichenbaum on koostöökogu infojuht ning koordineerib koostöökogu tegevusi. 2021. aastal jätkusid riigi poolt seatud tegevuspiirangud, seega oli sündmusi seoses saunakultuuri tutvustamisega oluliselt vähem.

Vana-Võromaa suitsusaunade koostöövõrgustiku töös oli mahukas tegevus jaanuar-märts UNESCO jaoks aruande koostamine kümne aasta tagasivaates, sh tegevuskava täitmise analüüs koos kogukonna esindajatega. Suvel juulis tuli ette valmistada filmimisvõimalused suitsusaunatavast teleklipi (u 2 min lõppmaterjali) loomiseks. Saade valmis UNESCO ERK tellimusel ja kajastas UNESCO vaimse pärandi nimistus olevaid nähtusi (kokku 5 min). Võtted toimusid 7. augustil Palli talus, saade oli esmalt eetris 13.10.2021. Klipp on järelvaadatav: <https://etv2.err.ee/1608355733/unesco-eeesti-parand>

Triinu Laan algatas suitsusaunateemalise lauamängu idee arendamise loometalgutel „Vunki mano!“ 2021. aasta märtsis. 2021. aastal loodi koostöös kunstnik Taavi Oolbergiga lauamängu prototüüp ja reeglid ning testiti mängu väiksemas seltskonnas. Projekt toimib Võru Instituudi koostööpartneri Võro Seltsi VKKF tegevusena (Helen Piir). Instituudist osalesid töögrupis Triin Toom ja Triinu Laan.

5.3. Vana-Võromaa arendusprojektid: käsitöövõrgustiku arendamine ning kultuuriruumi turundamine.

5.3.1. Käsitöövaldkonna tegevustes 2021. aasta peamised tulemused:

Toimus uute omapäratoodete loomise konkurss teemal MÕTSA POOLÕ. Konkurss kestis 11. veebruarist kuni 30. aprillini, kokku laekus 19 erinevat tööd, osales 7 autorit. Konkursi ja tulemusi kajastati laialdaselt piirkonna meediakanalites.

Valmis viis videoklippi käsitöömeistritest ja toodetest: käsitöömeistrid Urmas Štubis, Virve Niilisk, Hele-Mall Maask, Vastseliina käsitööühingu meistrid ja erinevate meistrite toodete 2021 tutvustus. Videod on avaldatud Võru Instituudi YouTube'i kanalil. Nende eesmärgiks on tutvustada meistreid oma loomekeskkonnas ja tuua seega meister toote ostjale lähemale olukorras, kus reaalse suhtluse võimalused on oluliselt vähenenud. Videod on seotud ka veebipoega umapuut.ee

Vana-Võromaa rahvarõiva nõukojas (Vana-Võromaa Kultuurikoja muuseumiosas) valmisid seinakujundus, sisustust täiendati kappide ja nendel olevate klaasvitriinidega, kuhu valiti väljapanek rahvarõivaste üksikesemetest.

Valmis video (20 min) Rõuge kihelkonna rõivaste tutvustamiseks võro, eesti ja inglise keeltes. Video tutvustab Vana-Võromaa Rõuge kihelkonna naise ja mehe 19. sajandi teise poole pidulikke rahvarõivaid. Näha saab, kuidas rahvarõivaid selga pannakse ja jagatakse teadmisi rõivaste valmistamise ning kandmise kohta. Avaldatud Võru Instituudi YouTube'i kanalil: <https://www.youtube.com/watch?v=i5tKKPevSB0>

Valmis nõukojas väljapanekul põhinev mäng „Otsi ja lövvä!“, mille poolsada küsimust-vastust tutvustavad rõivaid ning nende tegemise ja kandmisega seotud kombeid.

Nõukojas jagatakse piirkonna inimestele infot rahvarõivaste komplekteerimise, valmistamise ja kandmise kohta kõigi kaheksa Vana-Võromaa kihelkonna Hargla, Kanepi, Karula, Põlva, Rõuge, Räpina, Urvaste ja Vastseliina osas.

5.3.2. Vana-Võromaa kultuuriruumi turundustegevused 2021

Vana-Võromaa sihtpiirkonda tutvustava veebilehe <https://www.puhkaeestis.ee/et/ponevad-paigad/louna-eeesti/vana-voromaa> ajakohasena hoidmine ning täiendamine tuuridega. Kokku on aasta lõpul valikus 21 tuuri, mis toimuvad Vana-Võromaal või on sellesse piirkonda seotud.

Kultuuripärandit esitlevate fotode kogumiseks korraldati konkurss „Püvvä pildi pääle!“ Konkurss kestis 1. juunist kuni 15. oktoobrini. Jahi kogusaak oli 295 fotot. Veebikeskkonda <https://fotojaht.visitvoru.ee/> laadisid pilte üles nii Vana-Võromaa elanikud kui ka selle piirkonna külalised. Võitluse tulemusena lisandus pildipanka uusi fotosid Vana-Võromaa kultuuripärandi jäädvustustega, millest valik jääb avalikus kasutuses olevasse pildipanka, osa võetakse kasutusse turundustegevuses. Võistluse teine eesmärk oli tutvustada Vana-Võromaad ning siinset eripära. Fotojahi saagist valitud fotodega koostati Võru Instituudi poolt 2022. aastaks võro-eeesti keelne seinakalender: <https://umapuut.ee/toode/2022-aasta-seinakalender-vana-voromaa-looduspiltidega/>, mis on praguseks jõudnud vähemalt paarisaja kasutajani.

Veebituru <https://kylas.ee/> jaoks valmistati spetsiaalselt ette kolm võrukeelset elamuspaketti: „Võro kiil mängu kaudu“ (võru keele lühike ja lõbus õppimine, Triin Toom, Evelyn Haug), „Lusti Karilatsi Vabaõhumuuseumis“ (võrukeelsete rahvalaulude ja mängude mängimine, Merike Tigas ja Käokirjas), „Säe hinnäst võrokõsõ muudu pidorõivilõ“ (rahvarõivate ja kommete tutvustamine, Vilve Oja, Külli Eichenbaum).

Vana-Võromaa arendusprojektide edendamist toetas rahandusministeerium 25 000 euroga. Vana-Võromaa Käsitüü MTÜ sai käsitöö edendamise jaoks toetust Vana- Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest 8000 eurot. Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

5.4. Ummamuudu infolisti haldamine

List toimib aadressil ummamuudu@lists.riik.ee Inimesi tuleb listi lisada, aadresse välja vahetada, kultuuriruumi infot edasi saata jms. Aasta alguses oli listis 274 liiget, aasta lõpus 282. Aasta jooksul liikus listi kaudu 250 teadet. Listi haldamisega tegeleb Külli Eichenbaum, haldusõigused olid jagatud ka Tiinu Laanele. Vastutavad täitjad Triinu Laan ja Külli Eichenbaum.

5.5. Koostöö Eesti Rahvamuusikatöötlaste festivaliga Mooste Elohelü

Festival toimus 13.-15.08. Moostes. Festivali korraldustoimkonnas osalesid Urmas Kalla, Triinu Laan ja Merike Tigas. Urmas valis välja võistluskontserdi kohustusliku loo, mis oli Hargla kihelkonnast Pauline Pehlakult korjatud Riias-käimise laul. Urmas tõlkis võru keelde mitmesuguseid tekste ja silte, koostas avatseremoonia stsenaariumi, koostas laulumängude kava „Veere“ kokku” ja leidis eestvõtjad kava esitamiseks, astus ise üles laulude eestvõtjana. Triinu ja Merike osalesid festivali korralduses enne festivali ja selle ajal, Merike osales enda juhitava folklooriansambliga Käokirjas festivalil ühislaulmisel, laulumängude kavas 15.08. Instituudi auhind „Julgõ Joro“ läks sel korral kollektiivile Trad.Kvintessents.

Oktoobris planeeriti 2022. aasta festivali ja Urmas tegeles taas kohustusliku võistlusloo leidmisega.

Vastutav täitja Urmas Kalla.

5.6. Koostöö Võrumaa regilauliku väljaandmiseks.

Koostööprojekt Eesti Kirjandusmuuseumi Rahvaluule Arhiiviga, mille eesmärgiks on Võromaa rahvalaulude kättesaadavaks tegemine laiale publikule, luues esmalt internetivariandi. Võrumaa regilaulikut koostab Edakai Zimmermann, toimetajaks on folklorist Mari Sarv. Laulutekstid väljaande jaoks on enamalt jaolt juba välja valitud ning 2/3 osas keeleliselt toimetatud. Urmas Kalla toimetab laulutekstid, Evar Saar täpsustas laulude viidetes esinevaid koha- ja isikunimesid. Edakai Zimmermann on alustanud regilauliku seadmist Internetti (<https://regilaulik.folklore.ee/voromaa/>)

Vastutav täitja Urmas Kalla.

5.7. Muusikaline etendus „Esä surm“ Juhan Jaigi novelli põhjal

Koostöös lavastaja Tarmo Tagametsa ja Põlva Kultuurikeskuse juhi Eerika Margiga algatas Triinu Laan 2020. aastal muusikalise etenduse idee, mis loodetavasti lavastub 2024. aastal Põlvas. Lavastuse sisu põhineb Juhan Jaigi novellil „Isa surm“, mida libretos kasutatakse võrukeelsena Kauksi Ülle tõlkes. Meeskonnaga on liitunud helilooja Liisa Hirsch, kellega koostöös plaanis Tagamets 2021. aastal kirjutada lavastuse libreto. Libreto esialgne plaan Tagametsa poolt valmiski 2021. aastal, kuid Hirsch ei jõudnud seda omalt poolt täiendada ja see jäi 2022. aasta esimese poole tööks.

Projekti toetusi on küsitud Võro Seltsi VKKF ja Põlva Kultuurikeskuse kaudu kolmest rahastust kokku 3000 eurot. Vastutav täitja Triinu Laan

5.8. „Vunki mano!“ mõttetalgute arendusidee „Käänämi võro keele häömise tiilt tagasi!“

2020. aastal Võrumaa Arenduskeskuse korraldatud mõttetalgutel Vunki mano! algatas Triinu Laan lahendamist vajava teema „Käänämi võro keele häömise tiilt tagasi!“ Mitmed mõttetalgutelt pärit ideed teostusid 2021. aastal:

- *Võrokõisi keeleklipi* – võro keelt tutvustavad ja keelemüite murdvad videoklipid sotsiaalmeedias jagamiseks. Klipid said valmis võro keele nädala eel. Nende tegemist korraldas Võro Seltsi VKKF kaudu noor filoloogist magistritudeng Janek Vaab. Tehti 5 klippi ja neid vaadati sotsiaalmeedias u 50 000 korda. Klippide tegemist toetas Eesti Kultuurkapital kokku 4400 euroga.

- *Võro keele iistkõnõlõja* rändamet avaliku elu tegelastele koos ametisümboolikaga. 2021. aastal loodi ameti jaoks sümboolika: sau (*ilmatugi*), ruupor (*kõnnõtoro*) ja kaelakett (*ammõdiraha*). Esimene *iistkõnõlõja* poliitik Anneli Ott asus ametisse võro keele nädalal ja teine (Ivari Padar) detsembris. Plaanis on *iistkõnõlõja* ametit ka edaspidi kuukaupa jätkata. *Iistkõnõlõja* ameti tegevuste kajastamiseks loodi FB leht. Eesti Kultuurkapital toetas Võro Seltsi VKKF kaudu ametisümboolika loomist 2500 euroga. Puuduoleva osa katsid Võrumaa Arenduskeskus ja Võru Instituut oma eelarvest. Sümboolikaesemete valmistamist ja *iistkõnõlõja* ameti pidajatega suhtlemist korraldas Võru Instituudi projektijuht Triin Toom.

- Võro keele nädala ja seto kultuuri nädala reklaamklipid (koostöö setodega). Triinu Laan taotles klippide tegemiseks vahendid Võrumaa Arenduskeskuse taotlusvoorst ja korraldas klippide tegemise.

2021. a „Vunki mano“ talgutel osalesid Mariko Faster ja Triin Toom idee arendamisel, mille eesmärgiks oli seto keele ja kultuuri lasteaiarühma käimatõukamine Setomaal.

Vastutavad täitjad Triinu Laan ja Triin Toom.

5.9. Koostöö kaugtöövõrgustikuga Kupland

Alates 2021. aastast on Võru Instituut kaugtöövõrgustiku Kupland liige. Korraldati tegevusi instituudi astumiseks Kuplandi võrgustikku ja suhtlust sel teemal.

Vastutavad täitjad Triinu Laan ja Triin Toom.

5.10. Osalemine erinevate töörühmade töös

- Vabariigi Valitsuse kohanimenõukogu töös osaleb nõukogu liikmena Evar Saar.
- TÜ Lõuna-Eesti keele ja kultuuriuuringute keskuse nõukogu liikmed on Külli Eichenbaum ja Rainer Kuuba.
- Eesti vaimse kultuuripärandi nõukogu liige on Külli Eichenbaum.
- Rahvamuusikatöötluste festivali „Mooste Elohelü“ korraldustoimkonnas osalevad Urmas Kalla, Triinu Laan ja Merike Tigas.
- Kangro-preemia komisjoni töös osaleb Tiia Allas.
- Võrumaa turismi ja turunduse töörühmas osaleb Külli Eichenbaum.
- Karula rahvuspargi koostöökoja liige on Rainer Kuuba.
- Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogu infojuht on Külli Eichenbaum.
- Kohaliku toidu kaubamärgi *Uma Mekk* komisjoni liige on Külli Eichenbaum.
- Võrukeelse ajalehe *Uma Leht* kolleegiumi töös osalevad Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Rainer Kuuba ja Evar Saar.
- Eesti põliskeelte koostöökogus osalevad Rainer Kuuba, Sulev Iva ja Triinu Laan (Võro Seltsi VKKF esindajana).
- Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupi liige kuni 2021. a aprillini oli Triinu Laan.
- MTÜ Wikimedia Eesti töös osaleb Sulev Iva.
- Eesti ja Soome-Ugri Keeleteaduse ajakirja peatoimetaja alates 2021. a on Helen Plado (koos Pärtel Lippusega TÜ-st).
- 2021. aastal Tartus toimunud VIII soome-ugri maailmakongressi korraldustoimkonna sotsiaalmeedia ja keeletehnoloogia sektsiooni töös osales Sulev Iva
- Lasteraamatute konkursi „Põlvepikuraamat“ žürii töös osales Võru Instituudi esindajana Triinu Laan. Konkursi korraldasid Eesti Lastekirjanduse Keskus ning kirjastus Päike ja Pilv.
- Võru maakonna kodanikuühiskonna tunnustuste üle otsustava žürii töös osales Võru Instituudi esindajana Triinu Laan. Tunnustuste andmist korraldab Võrumaa Arenduskeskus.
- Kultuuripealinn Tartu 2024 infokoosolekul ja aruteludel osales Merike Tigas.

5.11. Osalemine rahvusvahelistes projektides:

5.11.1. Võru Instituudi ja Wikimedia Eesti koostöös korraldati võrokeelne artiklivõistluse võro Vikipeediäs rahvusvahelise artiklivõistluse „Kesk- ja Ida-Euroopa kevad“ (CEE Spring 2021) raames. Vt lähemalt: https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Artiklivõistlus_CEE_kevväi_2021

Vastutav täitja Sulev Iva.

5.11.2. Sulev Iva osaleb ohustatud keelte projekti - ELP (<https://www.endangeredlanguages.com>, kontaktisik Anna Belew) koostöövõrgustikus. 2021.a. osalemine ülemaailmsel veebiseminaridel ohustatud keelte revitalizeerimise abiliini ideekorjeks (ELP Helpdesk) ja ülemaailmse põliskeelte kümneaastaku alguse tähistamisel.

Vastutav täitja Sulev Iva.

5.11.3. Varasema Eesti-Norra ühisprojekti *Saami-Eesti keeletehnoloogia-alane koostöö: sarnased keeled, ühesugune tehnoloogia* jätkuprojektis „Võro ja seto integreeritud keeletehnoloogia ja keeleressursid“ (vt pt 1.1.) on võro keele morfoloogiamuunduri arendajana kaasatud Jack Rueter Helsingi Ülikoolist; infrastruktuuri osas jätkub koostöö Norra Arktilise Ülikooliga Tromsøs.

Vastutav täitja Sulev Iva.

5.11.4. Võru Instituut on koostööpartner Euroopa keelelise võrdsuse võrgustikus (ELEN - <https://elen.ngo>, kontaktisik Davyth Hicks). Võrgustik kogub infot Euroopa väiksemate keelte keeletehnoloogia ja keeleressursside kohta Euroopa keelelise võrdsuse projekti (ELE - <https://european-language-equality.eu>) raames, mille tulemusena valmib andmebaas ja ülevaade Euroopa keelte keeletehnoloogilistest vahenditest ja ressurssidest, vt Euroopa keelevõrk (ELG) <https://live.european-language-grid.eu>. (otsinguga „Võro“ leiab seal nii ka võro keeletehnoloogilised vahendid ja ressursid). Projekti abiga loodetakse aastaks 2030 oluliselt suurendada Euroopa keelte vahelist digitaalset võrdsust.

Vastutav täitja Sulev Iva.

5.11.5. Instituut on partner rahvusvahelises koostööprojekti „Kohaliku ettevõtluskultuuri edendamine ja loomemajandusettevõtjate konkurentsivõime tõstmine Võru ja Pihkva linnas“ („Increasing entrepreneurial culture and competitiveness among artisans and craftsmen in Võru and Pskov“)

Projekti juhtpartner on Võru linnavalitsus, kaasrahastab „Eesti-Vene piiriülese koostöö programm 2014-2020“ : <http://www.voru.ee/er58-bestnest>

Külli ja Vilve nõustasid projekti juhtpartnerit (Võru LV, esindajad Kait Kabun, Tiina Hallimäe) käsitöölise loomegrupi koostamisel (motivatsiooniküsitlus, ankeet, tagasiside), grupi huvides koolitusprogrammi kavandamisel, ühiselt korraldati kaks Võru-Pihkva virtuaalset ühiseminari, materjalid on avaldatud:

Praktikate ja kogemuste jagamine kohaliku eripära esitlemisel turismis ja käsitöötoodete disainimisel (09. sept 2021) https://drive.google.com/drive/folders/1t6NQBFt-3g5U468-Xr_e6_-Wb1GzkzeM?usp=sharing

https://drive.google.com/drive/folders/1B_dKh-stlzL63WXasXYt4nGDm1F3s1QL?usp=sharing

Pihkva ja Võrumaa piirkonna traditsioonilise käsitöö ajalugu 1(9. nov 2021)

https://drive.google.com/drive/folders/1B_dKh-stlzL63WXasXYt4nGDm1F3s1QL?usp=sharing

Koostööprojekt kestab kuni novembrini 2022.

Vastutav täitja Külli Eichenbaum

6. Kultuuripärandi kogumine ja esitlemine Vana-Võromaa muuseumides

Vana-Võromaa muuseumide 2021.a tegevuskava täitmise aruanne on esitatud lisis 2.

Üldises osas on vastutajateks osakonnajuhataja Margit Pensa ja vastavalt muuseumidele juhatajad Aimi Hollo, Airi Rüütli, Margit Pensa ja Tiia Haug. Konkreetsete tegevuste vastutajad on ära toodud iga tegevuse juures.

7. Ilmunud artiklid:

Allas, Tiia 2021. Madis Kõivu loomingust lähtuv kohavaimu järel käimise juhis. – Põlvamaa kodulookogumik "Minevikumälestusi" 6, lk 111-121.

Faster, Mariko; Saar, Evar (2021). Lõunaestilised puunimetused Eesti perekonnanimes. – Võro Instituudi toimõndusõq 36, 11–42.

Faster, Mariko; Saar, Hipp (2021). Eestlaste loomanimedest minevikus ja tänapäeval. – Oma Keel 1, 2021, 17-25. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/05/MarikoFaster_HippSaar_OK-2021_1.pdf

Cosgrove, Leon; Iva, Sulev (2020). Võro dictionary (<http://ids.clld.org/contributions/841>). (Ilmus 2020. aasta päris lõpus, kuid jäi 2020. aasta aruandes kajastamata).

Jüvä, Sullõv (Iva, Sulev) (2021). Võro Vikipeediä, keeleopminõ ja (ütis)meediä. Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat, XIX-XX, 286–298.

Lindström, Liina; Pilvik, Maarja-Liisa; Plado, Helen (2021). Variation in negation in Seto. *Studies in Language*, 45 (3), 557–597. DOI: [10.1075/sl.19063.lin](https://doi.org/10.1075/sl.19063.lin).

Pilvik, Maarja-Liisa; Plado, Helen; Lindström, Liina (2021). Murded, varieerumine ja korpusandmed. Eitussõna paiknemine võru ja seto eitusalusetes. *Keel ja Kirjandus*, 64 (8-9), 771–796. DOI: [10.54013/kk764a7](https://doi.org/10.54013/kk764a7).

Saar, Evar (2021). Vanad küla ja talunimed Kaika kandis – kujunemisloost ja kirjapanekutest. – Tarupettäi. Karula rahvuspargi infoleht nr 75. Kevad 2021, lk 7–8. Järg Tarupettäi. Karula rahvuspargi infoleht nr 76. Suvi 2021, lk 11–12.

8. Peetud ettekanded:

Tiia Allas:

Määntse kannu takah mi iks taa uma keele ni kultuuri oppamisega kinni olõmi? Setode XII hariduskonverentsil Väraska Kultuurikeskuses 28.12.21

Mariko Faster:

Latvian influences in South Estonian names, a case of Hargla parish. ICOSe kongressil (23.-27.08 veebis) 24.08.2021

Keelepesä aolugu. Keelepesa aastalõpuüritus Võrus 14.06.2021

Mõniste kandi koha- ja perekonnanimedest. Mõniste kodukandipäevadel Kuutsil 23.06.2021 (koos Evar Saarega) ja Mõniste koolis 02.11. 2021

Aja väljendamine kohanimedes. Doktorikooli üritusel Narva-Jõesuus 14.10.2021

Sulev Iva:

South Estonian languages: Võro, Seto, Mulgi, Tartu. Ohustatud keelte projekti (ELP <https://www.endangeredlanguages.com>) ülemaailmne seminar ohustatud keelte revitaliseerimise abiliini (ELP Helpdesk) ideekorjeks. Osalemine veebi teel 27.-29.03.2021

Võro Vikipeediä, language learning and (social) media. VIII soome-ugri maailmakongress Tartus, esinimine kongressi sotsiaalmeedia ja keeletehnoloogia sektsioonis 17.06.2021

Võro keele aktsent eesti keelen ja eesti keele aktsent võro keelen. Ettekanne-töötuba Emakeele Seltsi noortelaagris „Suuline keel kõnes ja kirjas“ Paunkülas. Ettekanne Zoomis 30.10.2021

Võro language. Keith Kahn-Harrise raamatu „The Babel Message“ esitlusel Londonis, ettekanne Zoomis 4.11.2021

Introduction to the Võro language. Ettekanne Stockholmi ülikooli Balti ja slaavi uuringute osakonna üliõpilastele Zoomis 16.11.2021

Keelejuttu võro keelen. Ettekanne-töötuba Tallinna Gustav Adolphi Gümnaasiumis 18.11.2021 ja Räpina Ühisgümnaasiumis 13.12.2021

Urmas Kalla:

Räpinä keele kokkosaamine: miä tege tuu keele nii esiqsugutsõst. Räpina kihelkonna konverentsil Räpinas 20.05.2021

Säält ma panni papõrihe: rahvaluulõ(korjamise) osa Räpinä kirämeeste elotüün. Räpina kihelkonna konverentsil Räpinas 20.05.2021

Sibula Jaani võrukeelne vastukaja „Kalevipojale“: Võhu lood ja laulud. Võro Instituudi ja Dr. Fr. R. Kreutzwaldi memoriaalmuuseumi korraldatud konverentsil *Kaeminõ Kreutzwaldi pääle ristimõtsu iist saismisõ aol* Võrus 29.10.2021

Võromaa muinasjutud võrokestele tagasi. Kuidas kohandada vanu kirjapanekuid võro keele ja kirjaviisiga. Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluulearhiivi muinasjutuseminaril „Arhiivist vällä“ koostöös Võro Instituudiga Räpina Loomemajas 05.11.2021

Triinu Laan:

Võrokeelne laulupidu Uma Pido laulu- ja tantsupeo protsessi osana. Eesti-Läti-Leedu laulupeotraditsiooni veebikonverentsil *The Sustainability of the Song and Dance Celebration Tradition: from UNESCO Recognition Towards the Future* 26.11.2021

Võru keel ja kultuur, Võro Instituudi ja Võro Seltsi VKKF tegevus. Loeng Tartu Ülikooli kultuurikorralduse magistriõppe tudengitele kultuurikorralduse seminaris 10.04.2021

Helen Plado:

Võru keele olukorrast. Külalisloeng Helsingi ülikoolis sotsiolingvistika õppeaines, oktoober 2021.

Evar Saar:

Perekonnanimede panemisest Räpina kihelkonnas 200 aastat tagasi. Räpina kihelkonna-päeval Räpinas 21.05.2021

Võru linna nimest. Lugu videoklipiks visitvoro.ee lehele sarjast „Linn mis räägib lugusid“, salvestatud 24.05.2021

Mõniste kandi koha- ja perekonnanimedest. Ettekanne koos Mariko Fasteriga Mõniste kodukandipäeval Kuutsil 23.06.2021

Räpinä priinimeq. Ettekanne Räpina kihelkonna perekonnanimede panemisele pühendatud kivi avamisel Pääsnal. 23.06.2021

Kiräpää nimest. Loeng Kaika suveülikooli matkapäeval Võrus. 31.07.2021

Liinamäe valla talunimmist. Ettekanne Liinamäe kooli kokkutulekul 07.08.2021

Kost saiva nime Kirapää ja Võro liin. Ettekanne Põlva rahvaharidusseltsi rahvale Võrus 04.09.2021

Rainer Kuuba:

Keelevahetus mitmekeelses keskkonnas võru keele näitel. Viljandi Pensionäride Liidu seninar-konverents Värskas Kuurortravikeskuses teemal: Eesti keel, meel ja kultuur, 10.09.2021

Rainer Kuuba
direktor

Esitatud teadusnõukogule 15.03.2022, täiendatud teadusnõukogu koosolekul 29.03.2022.